

VANDRING LANGS HOMLA

En fellestur med geologi- og kulturhistoriske opplevelser, sommeren 2002

Av Thor Melhuus, turdeltaker/gruppefotograf

Etter å ha lest om en vandring fra Mostadmarka Jernverk oppe ved Foldsjøen langs Homla ned til Hommelvik, bestemte jeg med på å bli med for å friske på minner fra ungdomstiden i Hommelvik da jeg var mellom 17 og 19 år gammel.

Ved Verketsfossen står Contoiret – kontoret til det gamle jernverket – ganske fint ivaretatt av verkets venneforening og historielag, står også en støtte av Arnt Sæther, 1898 - 1945, som døde i tysk fangenskap i Tyskland ved slutten av krigen. Guider var Sivert Buås, som husket meg fra ungdommen, og representant for Mostadmark Jernverks Venneforening og Historielag, Lars Refseth.

Fra Trondhjems Turistforening sin fellestur "Der Storfossen suser". En populær tur krydret med geologi- og kulturhistoriske opplevelser. Foto: Karl Sellgren

Verket fikk malm fra mer enn 200 gruver og skjerp i terrenget rundt Mostadmarka og etter hvert fra gruver både på Hitra, Frøya og en rekke andre steder. Det var den største arbeidsplassen i Trøndelag periodevis gjennom to århundrer, til sammen nesten hundre år.

Foldsjøen demning er omdiskutert og det er ennå ikke avgjort om den skal ligge som den gjør eller vil bli endret av hensyn til oppsitterne langs sjøen. Innenfor Foldsjøen, i forhold til Trondheimsfjorden, ligger Drakstsjøen ikke langt fra Selbusjøen og Selbu med Draksten.

*Turleder
Karl Sellgren
omkranset av
engasjerte
deltakere.*

*Foto:
Thor Melhuus*

Leder for turen og representant for arrangøren Trondhjems Turistforening var Karl Sellgren. Sivert Buås fortalte om forholdene i dette området. Lars Refseth fortalte om verkets anlegg, bygninger og drift.

Han nevnte spesielt Masovnen som var verkets største bygg (tysk opprinnelse / Marts) og kølhuset som var mer enn 80 meter langt. Verket brukte utrolige mengder av trekull fra miler bøndene i området drev for å tjene penger. De hugde skog i slike mengder at området var helt snaut.

Området hvor disse bygningene ligger er grønt og trivelig og minner egentlig i dag lite om et område slik en kan forstille seg det ganske mørkt og trist med hauger av råvarer. Med så mange som ca 200 arbeidere på et mindre område som dette, må alt ha vært fullstendig nedtråkket, svart og lite attraktivt som grøntområde. I dag fremstår terrenget med grønn og trivelig vegetasjon og ikke lite ville blomster og sikkert også bær som blåbær, tyttebær og muligens molter om høsten, slikt Mostadmarka er kjent for i Trondheim med omegn, og Hommelvik, hvor jeg bodde.

Driften foregikk i tre perioder

1650 – 1695

Driftsbygninger ble satt opp i tiden 1653 til 1657. Driften fikk sin start etter at kobberkis og jernforekomster var funnet, og fortsatte til 1695 da verket ble nedlagt på det nederste området, hvor det aldri ble startet opp igjen. Området er i dag ryddet for skog av venneforeningen, men virker nakent og lite naturvennlig.

1753 – 1812

Verket ble flyttet lengre opp mot Foldsjøen og bygd opp på nytt. Blekingberg, eier og direktør for verket, opparbeidet seg etter hvert en stor gjeld og måtte si stopp. Driften var blitt ulønnsom i en vanskelig periode med Napoleonskrigene frem til 1814. Engelsk blokade av norske havner stoppet både import og eksport. Det var hungersnød.

1820 – 1880

Driften ble tatt opp igjen og drevet frem til 1880 da importert stål fra England, som hadde bedre kvalitet og kostet mindre, utkonkurrerte stålet fra verket. En katastrofe for de som hadde sine arbeidsplasser her.

*Geolog
Ola Sæther
fortalte om
hvordan
denne
fantastiske
naturen har
blitt til.*

*Foto:
Thor Melhuus*

Geologi er viktig i denne sammenheng

Med på turen var geolog Ola Sæther som fortalte om terrengets endringer frem til dagens form med forkastninger og dype gjel langs Homla ned til Hommelvik. Han fortalte om ulike mineraler og bergarter og deres tilblivelse og plassering i terrenget etter istiden, som ga svære endringer i vær- og klimaforhold gjennom årtusener.

Svært interessant var det å se på landskapet og bli tilført kunnskaper om hvordan alt var blitt til. Det kunne gi frysninger langs ryggraden å tenke på de svære naturkreftene som her hadde vært i sving med å grave daler og forme gjel elva i dag renner i. Og som har skapt fosser som har gitt høve til etablering av industri.

Etter omvisning i Contoiret med den flotte modellen av verkets mange bygninger, demning og veier, og besiktigelse av jernverkets areal nedenfor Foldsjødemningen, gikk vi stien ned til det stedet verket drev i den første perioden. Vi fortsatte så til veien mellom Mostadmarka og Hommelvik ned til Nonsta`n hvor jeg gjenkjente terrenget hvor hoppbakken

lå og hvor jeg vitterlig har hoppet om lag 50 meter i den tiden jeg bodde i Hommelvik. Gjensynet var kjempemoro. Der jeg i ungdommen, sammen med et par venner, trakk flat, unnarenn og overrenn og laget hopp, er det i dag granskog.

Fossene

Herfra tok vi av veien ned til Storfossen hvor vi satt på øra nedenfor fossen og inntok matpakkene. En del var dristige og varmblodige nok til å ta en dukkert her. Mellom Mostadmarka og Storfossen er det en foss vi ikke så, nemlig Kvernhusfossen. Området nedenfor Storfossen er flatt og terrenget er åpnet, slik at sola kommer til. Det gjorde det både trivelig og praktisk å innta matpakkene og innholdet på termosene på noen store steiner med friskt grønt gress rundt. Her hadde vi en trivelig pause og prat i ettermiddagssola.

Nedover til Mettifossen gikk vi på en sti som gikk opp og ned i det bratte terrenget langs Homla, ganske tungt. Vi kom til Dølanfossen (merkelig navn som vi ikke fikk noen forklaring på, selv om vi tenkte oss løsninger). Etter mye klyving opp og ned skrentene langs elva,

som er ganske trang, fikk vi en orientering av geolog Ola Sæther om mineral- og malmforekomster.

Vi fortsatte med klatring opp og ned dalsiden til vi nådde et naturlig sted for en pause. Her rant Homla friskt og raskt forbi, der vi satt på steiner på elvekanten. En markert topp i terrenget ga utsikt og gode sitteplasser i det varme sollyset som vi ble overrasket med på turen. Det lå trusler om regn i lufta, men de ble aldri virkelig alvorlig fremført. Sivert Buås var ankommet for å orientere oss her.

Til slutt havnet vi på Nessbakken i Hommelvik ved heimen til Johan Nygaardsvold som nå er blitt museum. Her segnet de fleste om på rumpa for å ta en pause i påvente av omvisning i museet og avslutning av turen for om lag 100 deltakere ved turleder Karl Sellgren fra TT og geolog Ola Sæther.

Deltakerne avleverte applaus som takk for en fin tur og en flott dag i hverandres selskap.

I mellomtiden tok jeg, med mye latter og moro, et gruppebilde av hele gjengen som også guiden for museet Johan Fjeseth ble med på. En del deltok etterpå i en kort omvisning i den tidligere heimen til Johan Nygaardsvold. Det var interessant og for meg frisket det på gamle tider. Som ung elev ved Handelsgymnasiet fra 1945 til 1948 bodde jeg med mine foreldre og søster i en jernbanebolig på stasjonsområdet i Vika. Jeg bodde der akkurat da Nygaardsvold flyttet heim igjen til Vika etter å ha returnert til Norge etter krigens slutt. Han hadde fått mindre makt i AP i Oslo, hvor Gerhardsen tok over.

Hans dattersønn Roald var jevn gammel med meg og vi reiste hver dag inn til byen og heim til Vika fra skolen. Dette gjorde at jeg

Storfossen bærer sitt navn med verdighet. En mektig og flott opplevelse å la kroppen og sinne la seg balsamere av inntrykket mens vi inntok lunsjen. Foto: Thor Melhuus

Lurer du på hvor mange som var med på turen? Her er hele turfølget samlet, så da er det bare å sette i gang å telle. Foto: Thor Melhuus

opplevde å se Johan Nygaardsvold i heimen sin. En rar følelse var det å være der i et museum.

Jeg har sendt gruppebildet til noen av deltakerne, men om min beretning fra turen kommer i turistforeningens årbok, vil kanskje flere av deltakerne få se seg selv på dette bildet. Karl Sellgren innkasserte under marsjen kr. 50,- i ”fotpenger”. Det var turen vel verdt.

Trivelige turvenner

Dette ble en trivelig tur hvor det gledet meg å oppleve at knærne tålte påkjenningen, selv om det i nedbakkene gjord en del vondt. Det var mulig å tåle det. Det var mange hyggelige mennesker med, noen kjente. Jeg traff en kjenning av Gretha og meg, Johanne Husbø, og spiste nistemat og pratet med henne.

Under marsjen hadde jeg flere samtaler med noen av de jeg vandret ved siden av og det var givende.

Dette var en flott tur, men den hadde blitt atskillig bedre om den hadde endt opp nede ved Homla i Hommelvik. Til slutt må jeg også fremsette et forslag om at stien nederst før Hommelvik bli lagt om slik at den går under brua for E6 over Homla og ned til Karlslyst.

Bra gjort TT! Bra gjort velforening for Jernverket i Mostadmarka!